

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора філологічних наук, професора Приходько Ганни Іллівни

про дисертацію ВАРЧУК Ліани Вікторівни

«Образ оповідача в сучасній англomовній амеріндіанській прозі:

лінгвокультурний аспект», подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія (Івано-Франківськ, 2021. – 248 с.)

*Our task is to enter the dream of Nature and
interpret the symbols.*

(Elliot Lovegood Grant Watson, The Mystery of Physical Life)

Починаючи свій відгук словами англійського письменника і біолога Елліота Лавгуда Гранта Уотсона про те, що нашим завданням є зазирнути у чарівний світ природи і прочитати ті символи, які несе нам природа, хочу сказати, що художній текст є тим простором, в якому поєднується і природне, і духовне, і фізичне, і символічне. Зануритися у цей чудовий простір, виявити в ньому багатосторонні зв'язки, відносини, взаємовідносини і засоби вербальної реалізації етнокультурно значущої інформації є складним завданням, яке і вирішує у своєму дослідженні Варчук Ліана Вікторівна.

У дисертації художній образ оповідача сучасних амеріндіанських прозових текстів вивчається у комплексному, лінгвокультурному, лінгвопоетичному, етнолінгвістичному, лінгвосеміотичному і наративному висвітленні.

Теоретико-методологічним підґрунтям роботи стала низка концепцій, у яких художній образ оповідача розглядається в аспекті лінгвокультурології та етнолінгвістики, наратології, у ключі положень теорії лексичної і концептуальної семантики, когнітивної поетики й міфопоетики, мультимодальної семіотики, які враховують множинність і відносність інтерпретацій текстової інформації про художній образ.

Базою дослідження для характеристики лінгвокультурної специфіки образу оповідача та його типів у рецензованій праці слугували тексти сучасних

амеріндіанських прозаїків. Завдяки амеріндіанському походженню цих письменників у їх творах віддзеркалено особливості етнокультурного світосприйняття та світорозуміння американського етносу різних поколінь, національний колорит їхньої міфопоетики.

Актуальність запропонованої роботи зумовлена загальною спрямованістю лінгвопоестологічних, лінгвокультурологічних, наратологічних і лінгвосеміотичних студій на комплексне вивчення художнього образу прозового тексту, виявлення засобів втілення в різних площинах художнього тексту етнокультурних і міфологічних уявлень, особливостей світосприйняття певного етносу крізь призму художніх образів, образу оповідача зокрема.

Підтвердженням актуальності теми дисертаційної праці Ліани Варчук є її належність до наукових досліджень колективної теми «Текст і дискурс у лінгвофілософському та когнітивно-семіотичному висвітленні» кафедри англійської філології, перекладу і філософії мови імені професора О. М. Мороховського Київського національного лінгвістичного університету (реєстраційний номер в УкрНПІТ: 0117U005476, затверджена 28 грудня 2017 р.), а у період з 2019 по 2021 роки дисертація виконується відповідно до профілю науково-дослідної теми «Когнітивні, дискурсивні та культурологічні аспекти сучасної германістики і перекладознавства» кафедри англійської і німецької філології та перекладу імені професора І. В. Корунця Київського національного лінгвістичного університету (номер державної реєстрації в УкрНПІТ: 0117U003776, затверджена 29 вересня 2017 р.).

Об'єктом дослідження обрано образ оповідача сучасних англومовних амеріндіанських прозових текстів у лінгвокультурному висвітленні, а **предметом** слугує етнокультурна природа різних типів оповідачів в сучасних англومовних амеріндіанських прозових текстах.

За *мету* дослідження Ліана Варчук цілком слушно обирає комплексне вивчення лінгвокультурних проявів образу оповідача в сучасних англомовних амеріндіанських прозових текстах крізь призму етнокультурного орнаменталізму.

Рецензована праця, безперечно, відрізняється своєю **науковою новизною**, що визначається: по-перше, тим, що аналіз етнокультурної специфіки нарації англомовних амеріндіанських прозових текстів здійснюється комплексно, з урахуванням теоретичних розробок лінгвопоетики, етнолінгвістики, лінгвосеміотики, наратології, лінгвокультурології; з цих же позицій уточнюються поняття "оповідач етнокультурного наративу", "етнонаратив", "етнопоетика", "лінгвопоетичний еклектизм"; по-друге, шляхом застосування методів лінгвопоетики, лінгвокультурології, етнолінгвістики, мультимодальної лінгвістики і наратології формулюються засади теорії художнього образу оповідача в етнокультурному наративі; шляхом комплексного, лінгвокультурологічного, етнолінгвістичного і наративного, підходу у роботі запропоновано типи оповідача етнокультурного наративу.

У рецензента не викликає жодних сумнівів про **теоретичне значення роботи**, оскільки праця виконана в руслі тих лінгвістичних робіт, які присвячені вивченню художнього образу прозового тексту, а теоретичні наробки авторки сприяють подальшій розбудові теорії художнього образу, образу оповідача прозового тексту зокрема; у світлі комплексу підходів, а саме, лінгвокультурологічного, етнолінгвістичного, лінгвосеміотичного і наратологічного, запропонована методика багатоаспектного вивчення образу оповідача як художнього образу. Основні положення і результати роботи слугують внеском у розвиток лінгвокультурології, наратології, текстової лінгвістики, когнітивної поетики, лінгвосеміотики.

Практичне результати рецензованої праці стануть корисними для подальшого вивчення наративно-образної структури англомовних прозових і поетичних текстів, а також у процесі викладання теоретичних курсів зі стилістики

англійської мови, інтерпретації художнього тексту і розробці авторських курсів з проблематики оповідного дискурсу.

Структура рецензованої праці чітка, логічно вмотивована, відповідає меті й забезпечує успішне виконання поставлених завдань. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, обсяг яких повністю виправдовує і підтверджує теоретичну обґрунтованість роботи, а також додатків, які ілюстративно доповіняють теоретичні і практичні наробки авторки.

У першому розділі "Теоретичні засади дослідження образу оповідача в сучасних англомовних амеріндіанських прозових текстах" (с. 28-68) зроблено критичний огляд наукового доробку з лінгвопоетології, лінгвокультурології, етнокультурної семіотики; уточнено поняття "етнопоетика", "етнонаратив", "лінгвопоетичний еклектизм".

Рецензенту дуже імпонують тлумачення ключових понять роботи, представлені авторкою у першому розділі дослідження. До прикладу, під **етнопоетикою** амеріндіанських прозових текстів авторка розуміє комплекс вербальних засобів естетичного впливу на читача, спрямованого на створення художньої форми й передачі етнокультурного змісту образу оповідача шляхом застосування лінгвостилістичних засобів і наративних способів ідентифікації його етнічної приналежності і формування уявлення про нього як особистості, у мовленні якої висвітлюються етнокультурні цінності, світорозуміння й світобачення етносу.

Етнонаратив Л.В. Варчук визначає як оповідний простір, в якому розгортаються події, пов'язані з історією амеріндіанського етносу, репрезентовані такими інтертекстуальними елементами, як вставки, коментарі, тексти міфів та легенд, в яких розкриваються етнообрази, етномотиви, актуалізуються етноконцепти й цінності, що характеризують етноідентичність оповідача етнонаративу.

У розділі авторка наголошує на тому, що оповідач етнокультурного нарративу застосовує різні техніки у своєму повістванні, як-от ризому, сторітеллінг, а також *лінгвопоетичний еклектизм*. Вдало і науково зрозуміло у роботі *лінгвопоетичний еклектизм* витлумачено як набір різних стилів нарративів, образів, сюжетів, мотивів в одному просторі художнього тексту з метою створення єдиного лінгвопоетичного простору, в якому смисли, ідеї, цінності вербалізуються лінгвостилістичними засобами на відтворення етнокультурного смислу.

У другому розділі "Методологічні засади дослідження образу оповідача в сучасній англомовній амеріндіанській прозі" (с. 69-112) на основі лінгвопоетологічного, лінгвокультурологічного, лінгвостилістичного, лінгвосеміотичного, а також етнолінгвістичного і нарративного підходів авторкою запропоновано методику комплексного аналізу образу оповідача в сучасних англомовних амеріндіанських прозових текстах.

Комплексне вивчення образу оповідача в сучасних англомовних амеріндіанських прозових текстах, як то пояснює Варчук Л.В., передбачало добір підходів і методів його аналізу, спрямованих на поетапне дослідження лінгвокультурних і етнолінгвістичних особливостей образу оповідача, вербалізованих лінгвістичними засобами, а також аналіз мовлення оповідача як одного із принципів створення етнокультурного символізму і орнаменталізму амеріндіанських художніх прозових текстів.

У третьому розділі "Лінгвокультурні особливості образу оповідача сучасних амеріндіанських прозових текстів" (с. 113-189) Варчук Л.В. виявила ознаки етнокультурного орнаменталізму сучасних амеріндіанських прозових текстів, схарактеризувала етнореалії, етноконцепти, міфологеми, за якими розгортається образ оповідача етнокультурного нарративу, запропонувала типи оповідачів (оповідач-маска, оповідач-орнаменталіст, оповідач-скетчер), проаналізувала мовлення різних типів оповідачів як представників амеріндіанської етнокультури.

Вдалим рішенням авторки є звернення до проблеми висвітлення образу оповідача етнокультурного наративу сучасних англомовних амеріндіанських прозових текстів крізь призму наративно-стилістичного аналізу мовлення різних оповідачів (с. 164-183).

Дисертантка робить слушні висновки, які показано і у вигляді таблиць (Таблиця 3.3., с. 180; Додаток Е, с.245-247) і вигляді діаграм (Рис. 2.1, с. 102; Додаток Ж, с. 248) для мовлення оповідача-орнаменталіста доміантними є мовлення в мовленні, внутрішній монолог, потік свідомості, думка в думці; для мовлення оповідача-маски характерними є такі форми, як приховане мовлення, цитатне мовлення, думка в думці і внутрішні рефлексії; для мовлення оповідача-скетчера найбільш уживаними є форма потіку свідомості, думка в думці і тематичне мовлення. Л.В. Варчук також зазначає, що мовлення всіх типів оповідачів вирізняється етнокультурним лексико-стилістичним і синтаксичним потенціалом, який власне і реалізує етнокультурну особистість того чи іншого оповідача і формує етнокультурну канву художнього тексту. Лексико-стилістичний потенціал (Рис. 2.1, с. 102) мають етноніми (Додаток В, с. 237), епітети, метафори, гіперболи, а синтаксичний – інверсійні речення, структури умовного стану, повтори простих речень на початку і кінці повістування, що візуалізує циклічність оповіді. Серед синтаксичних засобів важливе значення також мають сурядні сполучники (but, and, also, as well), а також безсполучникові зв'язки, що символізують рівність, безпідпорядкованість, а також рівновагу і баланс.

Загальний обсяг дисертації становить 248 сторінки, із них 189 – основного тексту. Бібліографія містить 455 джерел, із них 300 позицій – праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, 96 позиція – джерела іноземною мовою, 44 позиції – лексикографічні джерела та 15 позицій – джерела ілюстративного матеріалу. У тексті дисертації відсутні *порушення академічної доброчесності*.

Наголошуючи на безумовно новаторському характері рецензованої праці, її науковій новизні, теоретичному і практичному значенні, на тому, що праця має свої перспективи і відкриває нові горизонти для дослідження як образу оповідача або наратора художнього тексту, так і художнього образу в цілому з різних фокусів: лінгвокультурологічного, лінгвокогнітивного, лінгвoseміотичного, мультимодальної семіотики і семантики художнього тексту, маю зазначити, що така багатоаспектна праця надихнула рецензента на певні міркування і роздуми.

1. Розмірковуючи над тим, що є оповідач сучасних англomовних амеріндіанських прозових текстів у векторі етнокультурної семіотики (с. 60-68) Ліана Вікторівна наводить багато тлумачень і визначень самого поняття символ. До прикладу, слово *символ* походить від гр. *symballein*, що означає – зіштовхувати, а від гр. *symbolon* і лат. *symbolum* це означало маркер, знак [Потебня, 2000, с. 29]; символи застосовуються як засіб для упаковки повідомлень, що робить їх невід'ємною частиною сучасного художнього дискурсу, щоб ще більше задовольнити високий споживчий характер сучасного суспільства [Маслова, 2004]. Проте, основну увагу Ліана Вікторівна відводить етнокультурним символам. Поясніть, будь ласка, як Ви власне розумієте поняття етнокультурний символ і як все ж таки утворюється етнокультурний символізм у досліджуваних у Вашій роботі текстах?

2. Образ оповідача сучасних англomовних амеріндіанських прозових текстів у лінгвокультурному висвітленні є об'єктом Вашого дослідження, а етнокультурна природа різних типів оповідачів в сучасних англomовних амеріндіанських прозових текстах обрано предметом рецензованої праці. Все це не викликає жодних суперечностей, проте, провокує певні міркування. На с. 19-20 Ви зазначаєте, що *оповідач* як етнокультурно маркований художній образ, який відрізняємо від суміжного з ним образу автора [Margolin, 2014], формує об'єкт розповіді, художній світ, різною мірою дистанціюючись від самої оповіді та персонажів [Ткачук, 2002]. Опоненту дуже хотілося б почути пояснення власне

Вашого розуміння понять “образ автора” і “образ оповідача”. Чим вони відрізняються?

3. У третьому розділі Вашого дослідження (с. 163) Ви пишете про функції оповідача-скетчера, а саме “Функція оповідача як скетчера тут полягає в тому, щоб за допомогою різноманітних деталей, які створюють фон малюнка, розповісти про сучасне життя амеріндіанців і показати, що їхні етнокультурні цінності досі залишаються найвищими валоративами. Обізнаність і причетність до подій, про які йдеться, оповідач-скетчер ословлює шляхом таких стверджувальних структур, як-от: *I'm always curious about, I inspect the ones, I think, I know, I suppose, I wish.*”. Рецензенту цікаво почути більш детальне пояснення того, як таку функцію реалізує оповідач-орнаменталіст або оповідач-маска. І чим орнаментальний малюнок етнокультурного наративу, відтвореного в тексті мовленням оповідача, відрізняється від скетчінгового?

Наведені міркування мають дискусійний характер і жодним чином не впливають на загальне позитивне враження від дисертації, а скоріше відображають сьогоденні проблеми етнолінгвістики, лінгвосеміотики, наратології та лінгвокультурології, які піднімаються і вирішуються в рецензованій праці Ліани Вікторівні Варчук.

Дисертація Ліани Вікторівні Варчук “Образ оповідача в сучасній англomовній амеріндіанській прозі: лінгвокультурний аспект” є завершеною працею, що присвячена багатоаспектному аналізу образу оповідача, дослідженню його типології та дискурсно-функціональних завдань оповідача на створення фону етнокультурного наративу в художньому прозовому тексті, його орнаменталістики та етнокультурного еклектизму. Отримані нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, що в сукупності є суттєвими для розвитку сучасної лінгвістики, зокрема теорії художнього образу, художньої семантики, стилістики тексту, дискурсології.

Основні положення дисертаційного дослідження знайшли достатню апробацію. Результати праці викладено у 4 публікаціях авторки: у наукових фахових виданнях України – 3 (1,94 др. арк.), у фаховому виданні Європейської держави – 1 (0,55 др. арк.), у збірниках матеріалів конференцій – 7 (1,45 др. арк.). Загальний обсяг публікацій становить 3,94 др. арк.

Усе це дає підстави для загального висновку про те, що дисертація Варварі Ліани Вікторівни «Образ оповідача в сучасній англомовній амеріндіанській прозі: лінгвокультурний аспект», є завершеним, самостійним дослідженням актуальної проблеми сучасного мовознавства, яке відповідає вимогам пп.9-18 Постанови «Про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 р., а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології
Запорізького національного університету

Г. І. Приходько

Вчений секретар:
кандидат філологічних наук, доцент

О. А. Проценко

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника
03.04.20/338
20 20